

KIRŞEHİR VE ÇEVRESİNDE İLK TİCARİ FAALİYETLER

Veli ÜNSAL*

ÖZET

Asurlular, M.Ö. II. binyılın ilk çeyreğinde, Anadolu'da merkezi bir krallığın olmamasını ve sakin bir ortamın bulunmasını fırsat bilerek, son tespitlere göre sayıları 40'ı bulan pazaryerleri aracılığı ile Anadolu ve Mezopotamya arasında canlı bir ticari ilişkinin kurulmasını sağlamışlardır. Bu pazaryerlerinden bir kaçı da Kırşehir ve çevresinde yer almaktadır. Kırşehir ve yakın çevresinde yer alan bu pazaryerlerinden öne çıkanları Kırşehir ili Kaman ilçesi yakınlarındaki Kaman Kalehöyük ile Kırşehir Merkez ilçe yakınlarındaki Yassıhöyük'tür. Ayrıca bu bölge Anadolu'ya ticaret yapma amacıyla gelen Asurlular'ın kurdukları Kültepe, Acemhöyük ve Alişar gibi önemli pazaryerlerine yakın bir coğrafi alanda bulunmaktadır. Kırşehir ve çevresi, coğrafi konum itibarıyla Anadolu'nun orta bölgesi durumundadır. Bu özelliği sayesinde Kırşehir, Anadolu'nun doğusundan batısına ve kuzeyinden güneyine gerçekleşen kültür akışını üstlenerek, eski medeniyetlerin bir kavşak yeri olmuştur.

Kırşehir ve çevresinde ticari faaliyetlerin bilinçli olarak yapıldığı dönem Asur Ticaret Kolonileri Çağı'dır. Bu dönem yerleşmeleri arasında ikisi özellikle ön plana çıkar. Bunlardan biri uzun süreden beri kazılarına devam edilen Kaman Kalehöyük, diğeri ise benzerlerine büyük pazaryerlerinde rastlanan bir saray kompleksine sahip olan Yassıhöyük'tür. Kaman Kalehöyük ve Yassıhöyük, gerek Kırşehir gerekse Orta Anadolu'nun önemli yerleşmeleri arasındadır. Her iki yerleşmenin bu önemleri, Asur Ticaret Kolonileri Çağında yerleşme görmelerinin sonucu olarak, Kırşehir ve çevresini Anadolu'nun yazı ile tanışan ilk bölgeleri arasında yer almasını sağlamaları noktasında karşımıza çıkar.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir, Ticaret, Koloni Çağı, Kaman Kalehöyük, Yassıhöyük.

FIRST TRADE ACTIVITIES IN KIRŞEHİR AND AROUND

ABSTRACT

Assyrians took advantage of the fact that there was not a central kingdom in Anatolia in the first quarter of 2000 B.C and ensured establishing of a commercial relationship between Anatolia and Mesopotamia through market places that are assumed to be over 40 according to the last findings. Some of these market places are Kırşehir

* Yrd. Doç. Dr. Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, El-mek: unsalveli@hotmail.com, vunsal@ahievran.edu.tr

and around. The most important of these are Kaman Kalehöyük and Yassihöyük. On the other hand, this region is in a close geographical area to some of the important marketplaces such as Kültepe, Acemhöyük and Alishar built by Assyrians who had come to Anatolia for commerce.

The age during which conscious commercial activities had been carried out was the Era of Assyrian Commercial Colonies. Especially two of this era's settlements attract attention. One of these is Kaman Kalehöyük whose excavations continue for a long time, and another one is Yassihöyük which has a palace complex which is seen in some other market places. Kaman Kalehöyük and Yassihöyük are the two important settlements of Kırşehir and Middle Anatolia. This significance originates from the fact that through these places, Kırşehir and neighborhood were the first regions that encountered with writing in Anatolia as a result of settlements in the Era of Assyrian Commercial Colonies.

Key Words: Kırşehir, Trade, Colonial Age, Kaman Kalehöyük, Yassihöyük.

1.Giriş

M.Ö. II. bin yılın başında yazıyla tanışan Anadolu'daki ilk yazılı vesikalar Kayseri yakınlarındaki Kültepe'deⁱ bulunmuştur (Baydur 1970, 37 vdd). Her geçen gün yenileri ortaya çıkarılan Kültepeⁱⁱ tabletlerinin sayısı yapılan araştırmalarla 25.000'i geçmiştir (Çeçen 1998, 119).

Birçok nedenden başka, Anadolu'nun önemli madenler açısından da zenginliğini fark eden Mezopotamya kavimleri M.Ö. III. binyılın başlarından itibaren Anadolu ile temasa geçmişlerdir. Alishar'ın İlk Tunç Çağı tabakalarında ele geçen silindir mühürler, bu teması gösteren buluntulardan sadece biridir (Goetze 1957, 64). Bu temaslar hakkında ilk yazılı belgeler ise M.Ö. III. binyılın ortalarında ele geçmiştir (Bilgiç 1948, 493).

Bu ilk temaslardan sonra, M.Ö. II. binyılın başlarında Asurlular, Anadolu'da merkezi otoritenin yokluğundan da faydalanarak Anadolu ile Mezopotamya arasında iki yüzyılı aşkın süre devam edecek olan büyük çapta ticari faaliyetlere başlamışlardır.

Anadolu ve Asur arasında gerçekleşen bu ticari faaliyetlerin daha rahat sürdürülmesi için eşit şartlarda antlaşmaların yapıldığı da bilinmektedir (Bayram 1993, 3 vd; Sever 1991, 249; Sever-Çeçen 2000, 167-176). Bunun yanında Anadolu'daki şehir devletlerinin başında bulunan idareciler, yerli halk ve Asurlu tüccarlar arasında gerçekleşen anlaşmazlıklarda bir nevi hakem rolü üstlenmişlerdi (Bilgiç 1948, 513). Yine tüccarlar arasında halledilemeyen anlaşmazlıklarla ilgili mahkeme kayıtları (Bayram 2000, 29-48), borç senetleri (Bayram 1990, 453) ve hemen hemen her konuda vesikalara da rastlanmıştırⁱⁱⁱ.

Asurlu tüccarlar şehir beylerine vergi ödemek suretiyle Karum (Veenhof 1995, 861) ve Wabartum (Lewy 1965, 19; Larsen 1976, 276) adı verilen merkezlerde yerli halkla ticari faaliyetlerini sürdürüyorlardı (Sever 1991, 248-249).

Kültepe Vesikaları ya da Kapadokya Tabletleri Anadolu'ya ticaret amaçlı gelen Asurlu tüccarlara ait ticari ve hukuki vesikalardır. Ancak bu vesikalarda Anadolu'nun siyasal ve sosyal durumuna dair bilgiler de bulunmaktadır. Yine söz konusu metinlerde Anadolu'nun M.Ö. II. binin başlarındaki görünümünü de bulmak mümkündür. Bunlardan başka metinlerde geçen şahıs ve yer

adları aracılığı ile de Anadolu'nun gerek tarihi coğrafyası gerekse bu dönemdeki yerli halkın durumu da büyük ölçüde açığa çıkmıştır (Memiş 2003, 64; Sever 1991, 247 vdd).

Asurlu tüccarlar Anadolu'nun kültürel ve ekonomik hayatını canlandırdıkları gibi Grek kolonizasyonlarından yaklaşık 1000 sene önce Orta Anadolu'da geniş ve kapsamlı ticaret merkezleri kurmuşlardır (Ünal 1997, 341-356).

Orta Anadolu'daki bazı merkezlerde gerçekleşen bu ticaretin ne kadar sürdüğü, bu konuda yapılan çalışmaların artmasına bağlı olarak neredeyse çözüme kavuşmuştur. Buna göre bu dönemde bir nevi belediye başkanı gibi faaliyet gösteren ve bir yıl görev yapan Limu'ların isim ve sayılarının bilinmesi, beraberinde Koloni Çağının kronolojisinin oluşmasını sağlamıştır (Memiş 2003, 80, 205).

2. M.Ö. II. Bin Yılın Başlarında Kırşehir ve Çevresi

Tabletlerdeki yer adlarına göre, bu dönemde Anadolu'da belli başlı şehir devletleri bulunmaktaydı^{iv}. Orta Anadolu'da etrafi surlarla çevrili ve krallıkla idare edilen bu şehir devletlerinin en büyükleri başta Kaniş olmak üzere, Kuşşara, Hattuş, Mama, Tamniya, Wahşaniya, Puruşanda, Durhumit^v ve Zalpa'ydı (Bilgiç 1943, 33 vdd). Bu şehir devletleri kendi aralarında sürekli bir egemenlik mücadelesi sergilemelerine rağmen Anadolu ve Mezopotamya arasında gerçekleşen canlı bir ticarete de ev sahipliği yapmışlardı (Memiş 2003, 70).

Bu şehir devletleri arasında adı geçen ve konumuz itibari ile dikkatimizi çeken Zalpa Krallığı, dönemin büyük ve güçlü krallıklardan biriydi. Bu krallığın lokalizasyonu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Zalpa'nın yeri konusundaki görüşlerden ilkinde göre Zalpa, Kırşehir civarındadır^{vi} (Bilgiç 1943, 33). Diğer bir görüş ise Zalpa kentinin, Kızılırmak'ın Karadeniz'e döküldüğü nokta da, belki de Bafra'da aranması gerektiği yönündedir (Memiş 2003, 67). Zalpa'nın yeri konusundaki son görüş ise bu kentin Asurluların Anadolu'ya giriş (Albayrak 2003, 3) güzergâhlarından biri olan Gaziantep yöresinde aranması gerektiğidir. (Monte-Tischler 1978, 490-492). Bu durum son yıllarda yapılan bazı çalışmalara da yansımıştır. Buna göre, Eski Anadolu'da biri Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda, diğeri ise Eski Hitit Çağı'nda olmak üzere iki Zalpa kenti bulunmaktadır (Yanar 2004, 168 vdd; Gavaz 2006, 2 vdd).

Anitta tableti ve Kültepe metinleri aracılığı ile bilgi sahibi olduğumuz Zalpa Krallığı ister Kırşehir ve çevresinde olsun, isterse Bafra veya Gaziantep yöresinde olsun, bizim için önemli olan bu krallığın, Asur Ticaret Kolonileri ve Eski Hitit Çağı'nda Anadolu'daki krallıklar arasında dikkate değer bir yere sahip olmasıdır. Ancak takdir edilir ki, Bilgiç'in tespitleri doğru ise, Kırşehir ve çevresinin Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda önemli bir konuma sahip olduğu ortaya çıkacaktır. Bize göre bu konuya şimdilik şüphe ile yaklaşmak gerekmektedir. Bununla ilgili olarak Kırşehir ve çevresinde yapılacak daha kapsamlı araştırmalar konuya açıklık kazandıracaktır. Kaldı ki kent merkezindeki Kalehöyük (Kırşehir)'te son birkaç yıldır devam eden kazı çalışmaları bu konu hakkında olduğu kadar Kırşehir'in arkeolojisi bakımından da yeni şeyler söyleyecektir.

Zalpa Krallığı'nın yeri konusundaki tespitlere her ne kadar şüphe ile yaklaşılması gerekiyorsa da, Kırşehir ve çevresinin (Figür-3) Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda yerleşme gördüğü bölgede kazıları devam eden Kaman Kalehöyük ve Yassıhöyük kazılarının sonuçları ile açıklık kazanmıştır. Bu dönemde Anadolu'daki en büyük ve en önemli pazaryerleri arasında Kültepe, Hattuş, Alishar ve Acemhöyük sayılabilir. Küçük pazaryerleri arasında ise Kırşehir yakınlarında yer alan Kaman Kalehöyük ve Yassıhöyük bulunmaktadır. Ayrıca bölgede yapılan araştırmalarda adı geçen yerleşmelerden başka, bu döneme ait irili ufaklı birçok yerleşmenin varlığı da bilinmektedir.

2.1.Kaman Kalehöyük

Kaman Kalehöyük, Kırşehir'in 52 km. kuzeybatısında, Kaman'ın 3 km. doğu-kuzeydoğusunda ve Kaman-Kırşehir yolunun hemen kenarında yer almaktadır. 20 m. yüksekliğinde, 280 m. çapında ve orta büyüklükte bir yerleşmedir (Mikami-Omura 1987, 227; Mori-Omura 1988, 1) (Figür-1). Çevresinde su kaynaklarının olması ve verimli arazilerin ortasında bulunması sürekli iskâna uğramasına neden olmuştur (Harmankaya-Erdoğan 2002)

Kızılırmak kavsî içerisinde yer alan Kaman Kalehöyük, çevreyle ulaşımın kolaylıkla sağlandığı ve halk arasında göç yolu olarak nitelenen bir güzergâh üzerinde yer almaktadır. Bunun sonucu olarak höyüğün ana yollarla olan bağlantısı da kolaylaşmaktadır. Bu sayede Kaman Kalehöyük'ün güneyindeki Acemhöyük, kuzeydoğusundaki Alacahöyük ve Alishar, batısındaki Gordion ve güneydoğusundaki Kültepe ile olan teması oldukça kolay bir şekilde sağlanmaktadır (Mikami-Omura 1987, 227-228). Kaman Kalehöyük'ün bu yerleşmelerle gerçekleşen teması sayesinde, özelde Orta Anadolu ve Kırşehir çevresinin genelde ise tüm Anadolu'nun kronolojisi ortaya çıkmıştır.

Ayrıca Kaman Kalehöyük, İlk Tunç Çağı'nda Orta Anadolu'nun siyasal görünümünü aydınlatan önemli merkezlerden biridir (Yiğit 2003, 173).

Kaman Kalehöyük'ün çevresi isminden de anlaşılacağı üzere bir sur ile tahkim edilmiştir. Etrafı sur ile çevrili yerleşmelere Orta Kızılırmak Havzası'nda Kaman Kalehöyük ile çağdaş bazı yerleşmelerde de rastlanır.

Kaman Kalehöyük kazıları başlamadan önce yerleşmede kapsamlı yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalar zamanla Kırşehir geneline daha sonra ise Orta Anadolu'nun tümüne yayılmıştır. Kazılardan önce gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında Kaman Kalehöyük'ün Ortaçağ'dan İlk Tunç Çağına kadar yerleşme gördüğü ve Anadolu'ya özgü uygarlıklarla temsil edildiği ortaya çıkmıştır (Mikami-Omura 1987, 229).

Kaman Kalehöyük'te yüzey araştırmalarının sonuçlarını yerleşmede yapılan kazılarda teyit etmiştir.

Japonya Orta Doğu Kültür Merkezi-Japonya Orta Doğu Arkeoloji Enstitüsü tarafından 1986 yılından beri sürdürülen kazı çalışmalarının şu ana kadarki sonuçlarına göre, höyükte toplam dört kültür tabakası ve bunlara ait çok sayıda yapı katı tespit edilmiştir. 1999 yılı kazı çalışmaları sonunda tespit edilen dört kültür tabakasından ilki M.S. XVI.-XVII. yüzyıl Osmanlı Dönemi, ikincisi M.Ö. XII. yüzyıldan M.Ö. IV. yüzyıla kadar devam eden Demir Çağ, üçüncü tabaka M.Ö. XX. yüzyıldan M.Ö. XII. yüzyıla kadar süren Orta ve Son Tunç Çağı'dır. Dördüncü ve son tabaka ise M.Ö. III. bin yılsonu ile M.Ö. II. bin yılbaşlarını kapsayan geçiş dönemidir. Dördüncü tabakada beş yapı katı mevcuttur. Bu yapı katlarının en sonuncusu İlk Tunç Çağı'nın son evrelerine aittir (Omura 1998, 312; Omura 2000, 217; Omura 2001, 327-328; Omura 2011, 421).

Eski Tunç Çağı'ndan Ortaçağ'a kadar yerleşme gören höyüğün en önemli dönemlerinden biri Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda yaşanmıştır.

Kaman Kalehöyük'ün Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait IIIc katında, Kültepe-Karum Ib ile çağdaş olan ve çok önemli sonuçlar veren bir tablet parçası ve silindir mühür ele geçmiştir. Benzerlerine Karum Ib, Alishar ve Boğazköy'de rastlanan bu tablet, Kaman-Kalehöyük'ün Anadolu'nun bu döneminde yerleşme gören bir pazar yeri olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Omura 1992, 324).

Bunlardan başka Kaman Kalehöyük'ün Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda yerleşme gördüğü mimari ve çanak çömlek buluntuları ile de kanıtlanmıştır. Yerleşmenin 1992 yılı çalışmalarında Eski Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na tarihlenen hem el yapımı hem de çark yapımı

seramiklere rastlanmıştır. Bu seramikler Kültepe-Kaniş Karum'unun IV. katında ele geçen malların özelliklerine çok uymaktadır (Omura 1994, 282). Kaniş'in Ib katında çokça ele geçen kırmızı gövdeli, kısa boyunlu, gaga ağızlı ve kalın şeritlerle süslü testilerin en iyi örneklerine Kaman Kalehöyük'te de rastlanmıştır (Omura 2001, 329).

Yine Kaman Kalehöyük kazılarının sonraki yıllarında Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın son evresiyle, yani Kaniş Karum'unun Ib katı ile çağdaş olan ve resmi bir binaya ait olduğu izlenimi veren bir alanda önemli bazı buluntular da ele geçmiştir. Bu alanda bulunan şekil ve üslup açısından Koloni Çağı'na ait ayakkabı şeklindeki tipik bir mühür ile silindir mühür ve bullalar yerleşmenin bu dönemini aydınlatması açısından önemlidir (Omura 1997, 207). Yine bu mühür ve bulların bir kısmının üzerinde bulunan kuş motifleri, Kaniş Ib katında ele geçen mühürlerin motifleri ile benzeşmektedir (Omura 2001, 329; Omura 1996, 197; Omura 1998, 318).

Kaman Kalehöyük'teki bu döneme tarihlenen yerleşim, M.Ö.19. yüzyılın başlarında başlamış olup çok kuvvetli bir olasılıkla, M.Ö.1740'tan önce geçirdiği büyük bir yangın sonucu tahrip ve terk edilmiştir (Omura 2001, 329).

Bu belirleyici buluntulara göre, Kaman-Kalehöyük birçok açıdan Kültepe ile çağdaştır. Ayrıca yerleşme Hitit şehirlerince dört bir yönden kuşatılmış bir konuma da sahiptir.

Sonuç olarak, Kaman Kalehöyük kazıları, Kırşehir ve çevresinin, M.Ö. II. binyıldaki arkeolojisini ve Eski Çağ tarihini ortaya çıkarmıştır.

2.2.Yassı Höyük

Yassıhöyük, Kırşehir il merkezine bağlı Çayağzı Kasabası'nın sınırları içerisinde. Kırşehir'in yaklaşık 25 km. kadar kuzeyinde, Kaman-Kalehöyük'ün yaklaşık 30 km. güneydoğusunda ve Kırşehir-Ankara karayolunun hemen kuzeyinde yer almaktadır (Figür-2). Höyüğün, kuzey-güney yönünde genişliği 500 m., doğu-batı yönünde uzunluğu 625 m. ve bağlı bulunduğu oavadan yüksekliği 13 m.dir (Omura (M) 2009, 27; Omura (M) 2011a, 360; Omura (M) 2011b, 99; Omura (M) 2012, 271; Mikami-Omura 1988, 126; Omura 2002, 305; Harmankaya-Erdoğu 2002).

Yassıhöyük, Japonya Orta Doğu Kültür Merkezi-Japonya Orta Doğu Arkeoloji Enstitüsü adına gerçekleştirilen 1986 yılı çalışmaları kapsamında tespit edilmiştir (Mikami-Omura 1988, 126), 2000 yılında tekrar ziyaret edilen (Omura 2002a, 305) höyükte, en kapsamlı çalışmalar ise 2007 yılındaki kazı öncesi yüzey araştırmalarıdır (Omura (M) 2009, 27). Gerek 1986 ve 2002 yıllarında, gerekse 2007 yılında gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarına göre, höyükteki en belirgin yerleşme M.Ö. II. bin yılın ilk yarısına tarihlenen buluntulardır. Bir başka ifade ile höyükte İlk Tunç Çağı'ndan, Demir Çağı'nın^{vii} sonuna kadar buluntulara rastlanmasına rağmen, yerleşmenin en önemli dönemi Asur Ticaret Kolonileri ve Eski Hitit Çağı'dır (Omura (M) 2009, 28). Bu durum çanak çömlek buluntuları ile de teyit edilmiştir.

Höyüğün yüzeyinden toplanan seramiklerin büyük kısmı Kaman Kalehöyük IIIc katı ile çağdaş olan ve M.Ö. II. binyılın ilk yarısına yani Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na tarihlenen parçalardır (Omura (M) 2009, 28). Bunlardan başka küçük buluntular arasında dikkati çekenlerden biri ise silindir mühür baskısıdır. Bu silindir mühür baskısı, Kültepe Ib katında bulunan yerli üsluba ait mühür baskılarına benzemektedir (Omura (M) 2009, 28-28).

Kazı öncesi çalışmalar sırasında Yassıhöyük'te jeomanyetik çalışmalarda gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sayesinde M.Ö. II. binin ilk çeyreğine, Asur Ticaret Kolonileri Çağına tarihlenen iyi korunmuş bir yapı belki de bir saray kalıntısına rastlanmıştır (Kumagai 2011, 171 vd; Omura (M) 2011, 361; Omura (M) 2012, 271). Ayrıca yine kazı öncesi çalışmalar

sayesinde höyükteki tahribat, jeomanyetik çalışmalarla da höyüğün mimari dokusu ortaya çıkarılmıştır (Omura (M) 2009, 27; Omura (M) 2011b, 99 vdd; Kumagai 2011, 171 vdd).

Bu çalışmalardan sonra aynı ekip tarafından höyükte kazı çalışmaları başlatılmıştır (Omura (M) 2011a, 360; Omura (M) 2012, 271).

Yassihöyük'te gerçekleştirilen kazıların 2009 yılı sonuçlarına göre, höyükte 4 yapı katı tespit edilmiştir. 1., 2. ve 3. yapı katları Demir Çağı'nın geç evresine, 4. yapı katı ise Orta Tunç Çağı'na tarihlendirilmiştir. 2009 yılı kazı çalışmaları, jeomanyetik araştırmalarda tespit edilen ve 4. yapı katına ait olduğu düşünülen 40 m. genişliğinde ve 50 m. uzunluğundaki yapının olduğu kısımda yoğunlaştırılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalarda M.Ö. II. binin ilk çeyreğine tarihlenen çanak çömlek parçalarının (Omura (M) 2012, 276), yanında damga ve silindir mühür baskılarına da rastlanmıştır. Yine aynı döneme ait hayvan figürlerine de rastlanması bu yapının Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait bir yapı olduğu fikrini kanıtlamıştır (Omura (M) 2011a, 361). Ayrıca saray olarak değerlendirilebilecek bir görünüme sahip olan 4. yapı katına ait bu yapı, Yassihöyük kazılarını gerçekleştirenler tarafından Acmhöyük'ün Sarıkaya ve Kültepe'nin Warşama Sarayları ile mukayese edilmektedir (Omura (M) 2011a, 361). Bu durum, Yassihöyük'ün, Orta Anadolu'nun Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda iskân gören sayılı yerleşmeleri arasında değerlendirilmesini sağlamıştır.

Yassihöyük'te, gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve kazılarda, Orta Tunç Çağı'nı temsil eden, hem küçük buluntu ve çanak çömleklere, hem de dönemin mimari özelliklerini taşıyan verilere rastlanmıştır.

3.Sonuç

Tarihi devirlerin yazı ile başlaması ve yazının tarihöncesi ile tarihi çağlar arasındaki sınırı ortaya koyması, bizi zaman karmaşasından kurtarmıştır.

Anadolu, M.Ö. II. bin yılın başında Asurlu tüccarlar ve yerli halk arasında gerçekleşen ticari faaliyetlerin sonucunda yazıyla tanışmıştır. Kayseri yakınlarındaki Kültepe'de ele geçen bu ilk yazılı vesikalarda ticaretten, hukuki kayıtlara ve Anadolu'nun sosyal hayatına kadar pek çok bilgiye rastlamak mümkündür.

Bu ticari faaliyetler zaman içerisinde Orta Anadolu'nun birçok kısmına yayıldığı gibi Kırşehir ve çevresine de ulaşarak, Kırşehir ve çevresinin de tarihi çağlara geçişini sağlamıştır.

Kırşehir ve çevresinde Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na tarihlenen, irili ufaklı pazaryerlerinin bulunduğu bölgede gerçekleştirilen kazı ve araştırmaların sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Kırşehir ve çevresinde yer alan bu pazaryerlerinden en önemlilerinden biri Kaman Kalehöyük, diğeri ise Yassihöyük'tür.

Gerek Kırşehir, gerekse Orta Anadolu'nun önemli yerleşmeleri arasında yer alan Kaman Kalehöyük ve Yassihöyük kazıları ile sadece Kırşehir ve çevresinin değil Orta Anadolu'nun da, M.Ö. III. binyıldan günümüze kadar olan yerleşim tarihi ortaya konulmuştur.

Kırşehir'in 52 km. kadar kuzeydoğusunda yer alan ve uzun yıllardır kazılarına devam edilen Kaman Kalehöyük'ün M.Ö. XX. yüzyıldan M.Ö. XII. yüzyıla kadar süren üçüncü tabakası Orta ve Son Tunç Çağı'na, bir başka ifade ile Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na tarihlendirilmiştir. Kaman Kalehöyük'ün bu dönemi silindir mühürlerden küçük buluntulara, tabletlerden dönemin özelliklerini gösteren çanak çömleklere kadar birçok malzeme ile açığa çıkarılmıştır.

Kırşehir ve çevresinin bu dönemini ve bölgedeki ticari faaliyetlerin nasıl gerçekleştiğini gösteren bir başka yerleşme Yassihöyük'tür. Kırşehir'in yaklaşık 25 km. kadar kuzeyinde yer alan Yassihöyük bu döneme özgü buluntuları ile ön plana çıkar. Yerleşmedeki kazıların şu ana kadarki

sonuçlarına göre dört yapı katından dördüncüsü Orta Tunç Çağı'na tarihlendirilmiştir. Yassihöyük'te bu dönemin izleri, hem küçük buluntu ve çanak çömleklerde, hem de dönemin mimari özelliklerini taşıyan verilerde karşımıza çıkar. Bu mimari verilerden en önemlisi benzerlerine Kültepe ve Acemhöyük'te rastlanan bir saray kompleksidir.

Sonuç olarak, Kırşehir ve çevresi Koloni Çağı'nın en önemli yerleşmeleri olan Kültepe, Alishar ve Acemhöyük'e yakın bir alanda yer almasının sonucu olarak Anadolu ve Mezopotamya arasında gerçekleşen faal ticari hayattan payını almış ve Anadolu'nun yazıyla tanışan ilk bölgelerinden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Rukiye ve HAWKINS, J.David, (2009). "Kırşehir-Yassihöyük'ten Ele Geçen Luvi Hieroglif Yazılı Kurşun Levha", **Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2007-2008 Yılı**, Ankara, s.7-14.
- AKDOĞAN, R. ve HAWKINS, J.David, (2010). "The Kırşehir Letter: A new Hieroglyphic Luwian Text on a Lead Strip". **VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri**, I. Cilt, Çorum, s.1-16.
- ALBAYRAK, İrfan, (2000). "Kültepe'den Yeni Bir Vasiyetname/Ein neues Altassyrisches Testament aus Kültepe", **Archivum Anatolicum** S:4, s.1-27.
- ALBAYRAK, İrfan, (2003). "Kaniş-Karum'unun Bir Mektubu", **Archivum Anatolicum** S:6/1, s.1-9.
- ALBAYRAK, İrfan, (2006). **Kültepe Tabletleri IV**, TTK Yayınları, Ankara.
- ALP, Sedat, (1963). "Kaniş=Anişa=Nişa Erken Hitit Çağının Bir Başkenti" **Belleten** C:27, S:107, s.367-376.
- ALP, Sedat, (1992). "Hitit Çağında Anadolu Kentleri", **Ankara Dergisi** C:1/S:4, s.5-10.
- BALKAN, Kemal, (1957). **Mama Kralı Anum-Hirbi'nin Kaniş Kralı Warşama'ya Gönderdiği Mektup**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- BARJAMOVIC, G,(2011). **A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period**, Museum Tusculanum Press and CNI Publications 38, University of Copenhagen, Denmark.
- BAYDUR, Nezahat, **Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İstanbul.
- BAYRAM, Sebahattin, (1990). "Kültepe Tabletlerinde Geçen Yeni Bir Vade İfadesi ve Çıkan Neticeler", **X. Türk Tarih Kongresi II. Cilt**, 22-26 Eylül 1986, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.453-462.
- BAYRAM, Sebahattin, (1993). "Kültepe Tabletlerinde Geçen Vergiler ve Özellikleri", **DTCFD** C:36/S:1-2, s.1-13.
- BAYRAM, Sebahattin, (1997). "New and Some Rare Geographical Names in the Kültepe Texts", **Archivum Anatolicum** S:3, s.41-66.
- BAYRAM, Sebahattin, (2000). "ina nadıtım ša narua'im", **Archivum Anatolicum** S:4, s.29-48.
- BAYRAM, Sebahattin ve ÇEÇEN, Salih, "6 Neue Urkunden über Heirat und Scheidung aus Kaniş", **Archivum Anatolicum** S:1, s.1-12.
- BİLGİÇ, Emin, (1943). "Kapadokya Tabletlerine Göre Anadolu Kavimleri Üzerinde Araştırmalar", **DTCFD** C:2/S:1, s.33-43.

- BİLGİÇ, Emin, (1948). “Anadolu’nun İlk Tarihi Çağının Ana Hatları ile Rekonstrüksiyonu”, **DTCFD C:VI/S:5**, s.489-513.
- BİLGİÇ, et al (1990). **Ankara Kültepe Tabletleri I** (Ankaraner Kültepe-Tafeln), Ankara.
- BİLGİÇ, Emin ve BAYRAM, Sebahattin, (1995). **Ankara Kültepe Tabletleri II**, Ankara.
- ÇEÇEN, Salih, (1998). “Yerli Kralların Mabeleri Ziyareti ve Çıkan Neticeler”, **III. Hititoloji Kongresi**, 16-22 Eylül 1996, Ankara, s.119-124.
- ÇETİN, Turhan, (2010). “A New Touristic Value Uncovered: The Ancient City Of Pompeiopolis (Taşköprü)”, **Erzurum Kültür ve Eğitim Vakfı (EKEV) Akademi Dergisi S:42**, s. 393-410.
- ERTEM, Hayri, (1995), “Külhöyük’ün Asur Ticaret Kolonileri ve Hititlere ait Çivi Yazılı Belgelerdeki Adı Hakkında Bir Deneme” **Archivum Anatolicum S:1**, s.73-100.
- GARELLI, Paul, (1998). “Hahhum un Relais Assyrian sur la Route Commerciale de la Cappadoce” **XXXIV. Uluslararası Assirioloji Kongresi**, 6-10/VII/1987, İstanbul, s.451-456.
- GAVAZ, Özlem, (2006). “Hitit Kenti Zalpa’nın Yeri Üzerine”, **Anatolia S:31**, s.1-18.
- GOETZE, Albrecht, (1957). **Kulturgeschichte Kleinasiens**, München.
- GÜNBAĞI, Cahit, (1996). “Two New Tablets Throwing Light on the Relations Between Anatolian Kings and Assyrian Merchants in the Period of the Assyrian Colonies”, **Archivum Anatolicum S:2**, s.25-37.
- GÜNBAĞI, Cahit, (1996). “Kültepe’den Akadlı Sargon’a ait bir Tablet”, **Archivum Anatolicum S:3**, s.131-155.
- GÜTERBOCK, Hans Gustav, (1958). “Kanes and Nesa: Two Forms of One Anatolian Place Name?”, **Eretz Israel S:5**, s.46-50.
- HARMANKAYA, Savaş ve ERDOĞU, Burçin, (2002). Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 4 a-b, İlk Tunç, İstanbul.
- KUMAGAI, K., (2011). “A Preliminary Magnetic Survey at Yassihöyük”, **AAS XVII**, Tokyo, s.171-174.
- LARSEN, Mogens Trolle, (1976). **The Old Assyrian City-State and its Colonies**, Copenhagen.
- LEWY, Hildegard, (1965). **Anatolia in the Old Assyrian Period**, Cambridge.
- MIKAMI, Tsugio, ve OMURA Sachihiro, (1987). “1985 Kaman-Kalehöyük Yüzey Araştırmaları” **AST IV**, s.227-237.
- MIKAMI, Tsugio, ve OMURA Sachihiro, (1988). “1986 Kırşehir İli Sınırları İçinde Yapılan Yüzey Araştırmaları”, **AST V/II**, s.123-156.
- MEMİŞ, Ekrem, (2003). **Eskiçağ Türkiye Tarihi**, Konya: Çizgi Yayınevi.
- MONTE, Giuseppe F. Del ve TISCHLER, Johann, (1978). **Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes VI.**, Wiesbaden.
- MORI, Masao ve OMURA, Sachihiro, (1990). “1988 Kaman-Kalehöyük Kazıları”, **KST XI/I**, s.335-354.
- OMURA, Sachihiro, (1992). “1990 Yılı Kaman - Kalehöyük Kazıları”, **KST XIII/I**, s.319-336.
- OMURA, Sachihiro, (1994). “1992 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları”, **KST XV/I**, s.271-292.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

- OMURA, Sachihiro, (1996). "1994 Yılı Kaman Kalehöyük Kazıları", **KST XVII/I**, s.189-208.
- OMURA, Sachihiro, (1997). "1995 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları", **KST XVIII/I**, s.201-212.
- OMURA, Sachihiro, (1998). "1996 Yılı Kaman - Kalehöyük Kazıları", **KST XIX/I**, s.311-322.
- OMURA, Masako, (2009). "2007 Yılı Yassihöyük Yüzey Araştırmaları", **AST 26/3**, s.27-36.
- OMURA, Masako, (2011a). "2009 Yılı Yassihöyük Kazıları", **KST 32/4**, s.360-367.
- OMURA, Masako, (2011b). "Archeological Surveys at Yassihöyük", **AAS XVII**, Tokyo, s.97-169.
- OMURA, Masako, (2012). "Yassihöyük Kazıları, 2010", **KST 33/4**, s.271-286.
- OMURA, Sachihiro, (2000). "1998 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları", **KST 21/1**, s.217-228.
- OMURA, Sachihiro, (2001). "1999 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları", **KST 22/1**, s.327-336.
- OMURA, Sachihiro, (2002). "2000 Yılı Orta Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları", **AST19/2**, 303-307.
- OMURA, Sachihiro, (2011). "2009 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları", **KST 32/4**, s.421-426.
- ORLIN, L. Louis (1970). **Assyrian Colonies in Cappadocia**, Paris.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1953). "Kültepe'de 1950 yılında TTK Adına Yapılan Kazılar Hakkında Ön Rapor", **BelletenXVII/65**, s.101-108.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1954). "Kültepe'de 1953 Yılında Yapılan Kazılar", **Belleten XVIII**, s.357-372.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1955a). "Kültepe 1954 Hafriyatı, Ib Katı Eserleri", **Belleten XIX**, s.55-63.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1955b). "Kültepe Hafriyatı 1954, II. Kat Eserleri", **Belleten XIX**, s.445-452.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1956). "Kültepe Kazıları, 1953", **TAD 6/1**, s.38-39.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1957). "Kültepe/Kaniş Kazıları", **TAD 7/1**, s.44-45.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1958). "Kültepe ve Horoztepe Kazıları", **TAD 8/1**, s.26-27.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1959a). **Kültepe/Kaniş, Asur Ticaret Kolonilerinin Merkezinde Yapılan Yeni Araştırmalar**, Ankara.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1959b). "1958 Kültepe Kazıları", **TAD 9/1**, s.26-27.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1962). "Kültepe ve Altın-tepe Kazıları Hakkında Rapor", **TAD 12/1**, s.43-44.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1964). "Kültepe-Kaniş Kazıları", **Höyük S:1**, Ankara, s.11-14.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1988). "1988 Yılı Kültepe/Kaniş Kazıları", **TAD 13/2**, s.95-96.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, (1999). **Kültepe-Kaniş/Neşa Sarayları ve Mabedleri**, Ankara.
- SEVER, Hüseyin, (1997). "amütum Madenin Ticaretinin Yapılması Hususunda, Asur Şehir Meclisinde Verilmiş bir Ruhsatname", **Archivum Anatolicum S:3**, s.291-299.
- SEVER, Hüseyin, (1991). "Kültepe Tabletlerinin Anadolu Tarihi ve Kültür Tarihi Bakımından Önemi", **DTCFD S:35/C:2**, s.247-256.
- SEVER, Hüseyin ve ÇEÇEN, Salih, (2000). "Naraqum" Ortaklığı Hakkında Yeni Bir Belge", **Archivum AnatolicumS:4**, s.167-176.
- ŞAHİN, Hasan Ali, (2000). "Kültepe Metinlerine göre, Sin Rahiplerinin Anadolu'daki Faaliyetleri", **Archivum Anatolicum S:4**, s.237-244.

- SAHİN, Hasan Ali, (2004). **Anadolu’da Asur Ticaret Kolonileri Devri (M.Ö. 1975-1725)**, Kayseri: Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- ÜNAL, Ahmet, (1997), “Hitit Metinlerinde Eski Asur Ticaret Kolonileri Çağıyla İlgili Kayıt ve Anımsamalar”, **Archivum Anatolicum** S:3 (Emin Bilgiç Anı Kitabı), s.341-356.
- VEENHOF, Klaas R. (1995). “Kanes: An Assyrian Colony in Anatolia”, **Civilizations of the Ancient Near East**,S:II, s.859-871.
- VEENHOF, Klaas R. ve EIDEN, J. **Mesopotamia. The Old Assyrian Period**, Orbis Biblicus et Orientalis 160/5, Annäherungen 5, Academic Press Fribourg Vandenhoeck and Ruprecht Göttingen.
- YANAR, U, (2004). **Boğazköy Çivi Yazılı Metinlerinde Geçen Eski Hitit Devri Yerleşim Yerleri Hakkında Elde Edilen Bilgiler**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Hititoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- YİĞİT, Turgut, (2003), “İlk Tunç Çağı’nın Son Evresinde Anadolu’nun Siyasal Görünümü”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi** C:21 S:33, 167-182.

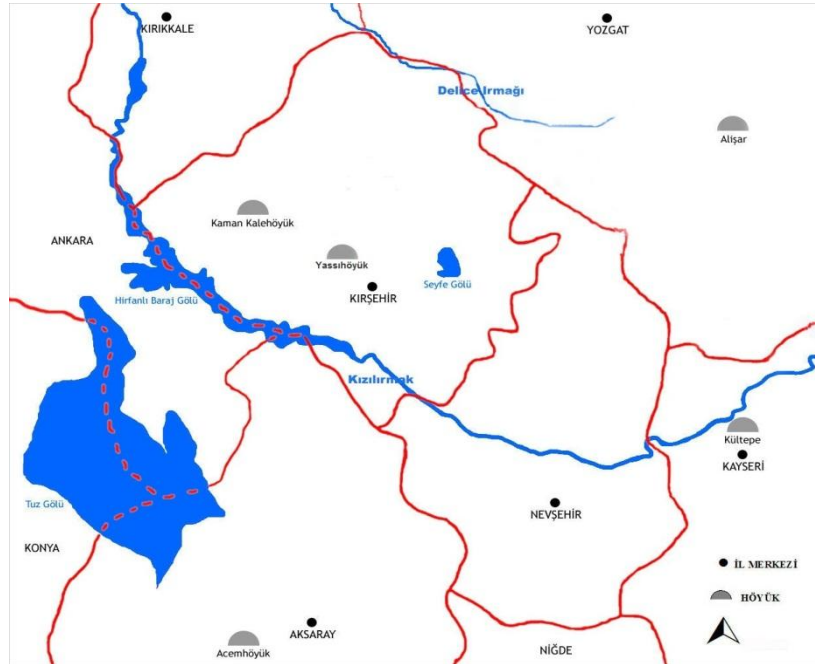
Figürler

Figür-1. Kaman Kalehöyük

Figür-2. Yassıhöyük

Figür-3. Kırşehir ve Yakın Çevresi

Turkish Studies

Açıklamalar

ⁱ Kültepe’de Türk Tarih Kurumu tarafından gerçekleştirilen kazıların sonuçları için bk., Özgüç 1953, 101-108; Özgüç 1954, 357-372; Özgüç 1955a, 55-63; Özgüç 1955b, 445-452; Özgüç 1956, 38-39; Özgüç 1957, 44-45; Özgüç 1958, 26-27; Özgüç 1959a, 1 vdd; Özgüç 1959b, 26-27; Özgüç 1962, 43-44; Özgüç 1964, 95-96; Özgüç 1988, 11-14; Özgüç 1999, 7 vdd; Emre 1988, 15-17.

ⁱⁱ Bilim dünyası Kültepe’yi, 1882’de, Th. G. Pinches’in gerçekleştirdiği çalışmalar sayesinde tanımıştır. Pinches’ten sonra yerleşmedeki tabletleri ortaya çıkarmak amacıyla E. Chantre 1893-94’te Kültepe kazılarını başlatmıştır. Bu çalışmaları 1906 yılında H. Winckler ve H. Grothe’nin aynı amaçlı kazıları izlemiştir. 1925 yılında ise B. Hrozny küçük sondajlarda az sayıda da olsa bazı tabletlere ulaşmıştır (Harmankaya-Erdoğu 2002; Sever 1991: 247-248). Böylece Anadolu arkeolojisi açısından Kültepe’ye olan ilgi artmıştır. Hrozny’nin bu kazısını 1948 yılından itibaren de T. Özgüç başkanlığında Türk arkeologların yaptığı sistemli çalışmalar takip etmiştir. Söz konusu kazıların sonuçlarına göre Kültepe, M.Ö. IV. binden Roma Çağına kadar kesintisiz yerleşme görmüştür (Özgüç 1953, 101-108; Özgüç 1954, 357-372; Özgüç 1955a, 55-63; Özgüç 1955b, 445-452; Özgüç 1956, 38-39; Özgüç 1957, 44-45). Ayrıca Hitit kayıtlarında Neša (Güterbock 1958, 46) olarak geçen bu kent, hem Koloni Çağında yerleşme gören pazar yerlerinin, hem de Erken Hitit döneminin merkezi durumundadır (Alp 1963, 367-376; Alp 1992, 5 vd).

ⁱⁱⁱ Orta Anadolu’da gerçekleşen faal ekonomik, sosyal ve siyasi hayat birçok çalışmaya yansımıştır. Baydur 1970, 37 vdd; Bilgiç et al 1990, 15 vdd; Bilgiç-Bayram 1995, 5 vdd; Sever 1991, 247-256; Bayram-Çeçen 1995, 1-12; Özgüç 1999, 7 vdd; Kültepe’den çıkan çeşitli konulardaki vesikalar için bk., Günbattı 1996, 25-37; Günbattı 1997, 131-155; Ünal 1997, 341-356; Bayram 1997, 41-66; Sever 1997, 291-299; Çeçen 1998, 119-124; Albayrak 2000, 1-27; Albayrak 2006; Sever-Çeçen 2000, 167-176; Şahin 2000, 237-244; Çetin 2010, 393-410; Şahin 2004.

^{iv} Bu şehir devletlerinin Anadolu’daki konumları için bkz., Memiş 2003, 65 vd. Ertem 1995, 80 vd; Garelli 1998, 451 vd.

^v Kültepe vesikalarına göre Durhumit, bakır ticareti konusunda rol oynayan önemli şehirlerden biridir. Bazı çalışmalarda bu bölge, Kaniş’in kuzeybatısındaki topraklara, yani belki de Kırşehir ve yakın çevresindeki alana lokalize edilir (Orlin 1970, 38; Veenhof-Eiden 2008, 135; Barjamovic 2011, 242 vdd).

^{vi} Bu tespiti yakın bir görüş ise Balkan tarafından ortaya atılmıştır. Balkan’ın tespitine göre Zalpa, Alışar’a yakın bir konumda yer alır. Balkan bu tespitini bir mektubun içeriğine dayandırır. Birkaç kaçağın yakalanması konusunda bilgi verilen bu mektubun içeriği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Balkan 1957, 36.

^{vii} 2006 yılının başında Yassihöyük’ten bulunan kurşun bir levha Anadolu Medeniyetleri Müzesine götürülmüştür. Bu kurşun levha, 2009 yılında adı geçen müzenin yıllığında (Akdoğan-Hawkins 2009, 7-14), daha sonra ise 2010 yılında VII. Uluslararası Hititoloji Kongresinde yayınlanmıştır (Akdoğan-Hawkins 2010, 1-16). Hiyeroglif yazıtlı bu levha, Anadolu’da örneklerine az rastlanan ve bilinen 13 kurşun levhadan biridir. Levhanın bir başka önemi ise, Anadolu’daki Luvi Hiyeroglif yazıtlı levhaların en kuzeybatıda olanıdır. M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısına, M.Ö. 730 yıllarına ait olduğu düşünülen Luvi Hiyeroglif yazıtlı kurşun levha, söz konusu tarihlerde belki de bir hükümdar ve üst düzey bir görevli arasında gerçekleşen bir dialoğu anlatmaktadır (Akdoğan-Hawkins 2009, 7-14; Akdoğan-Hawkins 2010, 1-16). Levhanın bizim için önemi ise Yassihöyük’te bulunması noktasında ortaya çıkar. Yassihöyük, bu yönüyle Tunç ve Demir Çağı boyunca varlığını hissettiren Orta Anadolu’daki önemli merkezlerden biridir.